

Tekst: Femke van den Berg • Fotografie: Jan Scharfman

Meningen uit de praktijk

Passend onderwijs en (hoog)begaafdheid

Hoe kan het onderwijs aan (hoog)begaafde leerlingen worden ingericht, in de context van passend onderwijs? Een aantal voorloperscholen sprak erover tijdens de expertmeeting op 8 oktober in Utrecht. “Passend onderwijs is vooral een kans.”

“Het is belangrijk dat alle leerlingen het onderwijs als uitdagend ervaren, ook kinderen die meer aan kunnen”, stelt Desirée Houkema van het Informatiepunt Onderwijs & Talentontwikkeling (gevestigd bij SLO) bij de start van de expertmeeting. “Dit besef groeit bij scholen. In de onderwijspraktijk is al jaren een toename zichtbaar van initiatieven, waarbij specifieke arrangementen voor hoogbegaafde leerlingen aangeboden worden. Scholen die hier ervaring mee hebben, kunnen tijdens deze expertmeeting hun praktijkvoorbeelden delen, elkaar inspireren en van elkaar leren.”

Ideeën opdoen

Eén van de deelnemers is Dominique van Vonderen, coördinator hoogbegaafden van de Godelindeschool in Naarden. “Wij zijn een jaar of negen geleden gestart met een aanbod voor hoogbegaafde leerlingen”, vertelt ze. “Eerst met alleen een plusgroep, waar begaafde kinderen elke week drie ochtenden heen gingen. Later kwamen er (meerdere) plusgroepen van een dagdeel en

ook aanpassingen voor begaafde leerlingen in de gewone groepen, zoals het compacten en verrijken van de lesstof. Nu willen we een volgende stap zetten. Zo denken we na over wat we kunnen betekenen voor begaafde leerlingen die onderpresteren, bijvoorbeeld doordat ze bepaalde vaardigheden missen of door hun negatieve houding jegens leren. Onze insteek is dat we hen zoveel mogelijk in hun eigen groep willen ondersteunen. De vraag is: hoe?

We willen groepsleerkrachten bijscholen, maar er zijn vast nog andere, aanvullende mogelijkheden. Op deze expertmeeting hopen we nieuwe ideeën op te doen, want binnen ons eigen samenwerkingsverband voor passend onderwijs is deze expertise eigenlijk nog niet aanwezig.”

Drie niveaus

Sinds augustus 2014 werken alle scholen samen in samenwerkingsverbanden, waarin ze afspreken hoe ze ervoor zorgen dat alle leerlingen het onderwijs krijgen

dat bij hen past. Deze samenwerkingsverbanden krijgen geld om het onderwijs te regelen voor leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben: leerlingen met een beperking of leerprobleem, maar ook (hoog)begaafde leerlingen. In een brief aan de Tweede Kamer (van 23 april 2014) spreekt staatssecretaris Dekker over het "vormgeven van een passend aanbod voor hoogbegaafden op de drie ondersteuningsniveaus binnen passend onderwijs". Het gaat om: basisondersteuning voor hoogbegaafden in elke klas, specifieke voorzieningen voor hoogbegaafden binnen de school/het samenwerkingsverband en extra ondersteuning voor leerlingen die 'dubbel bijzonder' zijn: naast kenmerken van begaafdheid, hebben zij ook leer- en / of gedragsproblemen.

Elke reguliere school moet basisondersteuning kunnen bieden. Voor de meeste (hoog)begaafde leerlingen zal dit voldoende zijn. Een kleinere groep zal behoefte hebben aan aanvullende lichte ondersteuning, een nog kleinere groep aan zware ondersteuning. Hoe deze ondersteuningsniveaus concreet vorm moeten krijgen, is niet voorgeschreven en zal per regio verschillen. Samenwerkingsverbanden mogen daar een eigen invulling aan geven. Er wordt 29 miljoen euro extra beschikbaar gesteld, die door de samenwerkingsverbanden ingezet dient te worden om een rijk en dekkend continuüm aan ondersteuningsarrangementen te creëren binnen hun netwerk.

Voorbeeldperspectief

Tijl Koenderink van Feniks Talent (een organisatie die een plek biedt aan zeer getalenteerde leerlingen die zijn vastgelopen in het onderwijs) geeft een voorbeeld van hoe het ondersteuningscontinuüm eruit kan zien: "In de basisondersteuning is het belangrijk om structureel onderwijsbehoeften te signaleren, zodat begaafde kinderen sneller in het vizier komen, en om te differentiëren. Voor begaafde leerlingen compacten en verrijken groepsleerkrachten de reguliere lesstof en vullen ze deze aan." Voor leerlingen voor wie dat niet voldoende is, worden specifieke arrangementen samengesteld, legt Koenderink uit. Zij gaan bijvoorbeeld een deel van de week naar een plusklas. Hier kan een vorm van lichte ondersteuning geboden worden, onder meer op het gebied van 'leren leren' en andere belangrijke (levens)vaardigheden. Op het derde niveau krijgen leerlingen intensievere individuele begeleiding en/of nemen ze (tijdelijk) deel aan voltijds begaafdenonderwijs of een andere vorm van speciaal onderwijs.

In de praktijk zijn er nog te weinig arrangementen voor deze groep 'dubbel bijzondere leerlingen'. "De kans bestaat dat zij vastlopen in ons onderwijssysteem en uitvallen. Passend onderwijs moet dat veranderen."

De genoemde niveaus van ondersteuning illustreren vanuit de behoeften van leerlingen wat nodig is om optimale talentontwikkeling mogelijk te maken.

"De complexiteit van de ondersteuning en daarmee de vereiste - externe - expertise die aanvullend nodig is, zal echter per leerling verschillen."

Kansen en knelpunten

Tijdens de bijeenkomst blijkt dat de meeste deelnemers de komst van passend onderwijs vooral zien als een kans voor het (hoog)begaafdenonderwijs. "Het zorgt voor meer bewustwording en erkenning van de problematiek die kan samengaan met begaafdheid", vindt iemand. "Door het overleg binnen samenwerkingsverbanden verspreidt kennis over dit thema zich als een olievlek. Meer scholen krijgen daardoor meer oog voor hoogbegaafdheid en talentontwikkeling. Bovendien kunnen scholen zich binnen samenwerkingsverbanden profileren met hun sterke kanten, waardoor je gerichter kunt doorverwijzen."

Ook de financiële ruimte wordt als een pluspunt gezien.

Knelpunten zijn er echter ook, volgens deelnemers.

"Veel leerkrachten weten te weinig van hoogbegaafdheid en de kennis van de andere partijen in het samenwerkingsverband is vooral op 'de onderkant' gericht", sombert de een. "Het risico bestaat dat scholen zich wel willen profileren met 'toptalent' of 'succesvolle' begaafde leerlingen, maar dat ze niet zitten te wachten op begaafde leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben", vreest een ander. "Filosofisch gezien zit het passend onderwijs perfect in elkaar", vat Koenderink samen. "De vraag is natuurlijk hoe het vorm krijgt in de praktijk."

< Desiree Houkema

Diversiteit

Momenteel is die praktijk divers, zo blijkt als de ongeveer 35 deelnemers in groepjes uiteengaan om te praten over wat (niet) werkt in hun eigen situatie. Sarah Brinkers, remedial teacher van Basisschool De Achtbaan in Utrecht, vertelt dat alle 24 scholen van de Katholieke Scholenstichting Utrecht (KSU) een nulmeting hebben uitgevoerd om te kijken waar ze stonden qua hoogbegaafdheid. “We willen bij alle scholen minimaal de basisondersteuning bieden”, vertelt ze. “Verder willen we goed naar elkaar kunnen doorverwijzen en gebruikmaken van elkaars expertise.”

Bij De Achtbaan hebben ze onder meer veel extra geïnvesteerd in de basisondersteuning. Leerkrachten differentiëren er op vijf niveaus; voor kinderen die meer aankunnen is er een aparte plusklas, op drie momenten in de week. Ook ‘twijfelgevallen’ mogen het proberen. “We creëren de omgeving waarin begaafdheid zichtbaar kan worden en kijken of vermoede talenten tot bloei komen”, aldus Brinkers.

In West- en Ooststellingwerf worden begaafde kinderen vooral buiten de klas ondersteund, omdat veel leerkrachten aangeven ‘handelingsverlegen’ te zijn met deze doelgroep, vertelt Ageeth Bos, leerkracht van het Comperio College, een initiatief voor hoogbegaafde kinderen op het Friese platteland. Het samenwerkingsverband - 32 scholen - koos ervoor drie leerkrachten vrij te stellen om op twee locaties (Wolvega en Oosterwolde) lessen te verzorgen. Hoogbegaafde leerlingen komen een dag(deel) per week naar zo'n locatie. “Daar ontmoeten ze gelijkgestemden. Dat is fijn, want in hun eigen kleine scholen zijn er meestal weinig andere hoogbegaafden in hun jaargroep.”

Het label voorbij

Excellente leerlingen, toppresteerders, hoogbegaafden: er zijn verschillende termen en definities voor uitblinkers. Volgens staatssecretaris Dekker is de uitdaging echter niet om exact te bepalen wie de toptalenten zijn (en hoeveel het er zijn), maar om het onderwijs zó in te richten dat talent de volle ruimte krijgt. De ervaring leert dat talent dan vanzelf naar boven komt: you'll see it, when you do it. “Die uitspraak sluit goed aan bij onze visie”, aldus Houkema.

Daarnaast draaien de groepsleerkrachten van de scholen beurtelings mee bij het Comperio College om meer kennis op te doen. “Ook hebben Comperio-leerlingen een persoonlijk leerplan, waarmee ze weer de eigen school ingaan”, aldus Bos.

Jan Snijder en Johan van Hagen van de Stichting Octant (Pijnacker-Nootdorp) geven aan dat binnen hun stichting ‘individuele talentontwikkeling’ een belangrijke waarde is. Zij steken in op een professionele cultuur met ruimte voor kwaliteiten en talenten, ook voor medewerkers. Actieteams, gefaciliteerd met tijd en middelen, zorgen ervoor dat de ambitie om ‘te willen leren’ gevoeld wordt vanuit de praktijk, waardoor de aanpak pragmatisch is en draagvlak heeft. In Almere is er ondersteuning op drie niveaus, vertelt Lianne van Oosten, coördinator hoogbegaafdheid bij Passend Onderwijs Almere (een samenwerkingsverband van 80 scholen): “Er is een training voor alle schoolteams over het herkennen van begaafdheid, compacten, verrijken. Op het basisniveau zijn leerkrachten bijgeschoold, zodat ze begaafde leerlingen beter in de klas kunnen helpen. Voor leerlingen die meer kunnen, zijn er acht bovenschoolse Talentenlabs en een Lab met specifieke aandacht voor executieve functies. Leerlingen die nóg meer uitdaging nodig hebben, kunnen terecht in klassen voor voltijds begaafdenonderwijs. Voor leerkrachten hebben we diverse verdiepende workshops.”

Ondersteuningstructuur krachtiger maken

Aan het eind van de expertmeeting nodigt Houkema de voorloperscholen uit hun kennis en ervaringen met elkaar te blijven delen via een ‘digitale voorlopergroep’ op www.talentstimuleren.nl en/of via een presentatie of workshop op de Conferentie ‘Passend Onderwijs en (hoog)begaafdheid’ (11 en 12 november jl.). “Als Informatiepunt worden we door het ministerie van OCW ondersteund om kennis over talentontwikkeling te vergroten en te verspreiden, in nauwe afstemming met andere relevante partijen”, licht ze toe.

“We ondersteunen samenwerkingsverbanden bij het inrichten van het begaafdenonderwijs, monitoren (inter)nationale ontwikkelingen, organiseren de landelijke netwerkdag voor begaafdheidscoördinatoren, fungeren als intermediair tussen vragen en initiatieven uit het land en beleidsmakers en hebben acht regionale talentnetwerken ingericht, die vanuit het Sirius Programma een extra impuls krijgen. Nu willen we deze ondersteuningsstructuur nog krachtiger maken, zodat de scholen, besturen en samenwerkingsverbanden er meer profijt van zullen hebben. Daar hebben we jullie als voorlopers natuurlijk hard bij nodig!” ☞